

Табела 2. Преглед дистрибуције и броја узорака за визуелни преглед и лабораторијско испитивање присуства *Phytophthora fragariae* var. *rubi* у регистрованим расадницима у Републици Српској

Подручје	Биљке домаћини (малина)
Регистровани расадници	50

Табела 3. Број службених узорака за лабораторијско испитивање присуства *Phytophthora fragariae* var. *rubi* биљака из увоза из члана 6. став 5. овог програма које врши Инспекторат на граничним прелазима

Узорци	Број узорака
Увезене пошиљке биљака домаћина	5
Укупно	5

ПРИЛОГ 2.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И УЗОРКОВАЊЕ

Име: *Phytophthora rubi* (Wilcox and Duncan) Man in 't Veld
Phytophthora fragariae var. *rubi* (Wilcox and Duncan)

Симптоми: Током визуелног прегледа малињака и узорковања на терену потребно је сагледати цијели засад, а посебно обратити пажњу на нагнуте терене, у нижим дијеловима засада гдје се најдуже задржава вода, а гдје се појављују први симптоми болести.

Рани симптоми појаве болести представљају одсуство овогодишњих изданака, што се може уочити у прољеће и рано лјето. Најчешће се суши по неколико биљака у групи, смањује се број нових изданака и нема обнављања малињака.

Млади изданци заражене малине се суше и српасто савијају у облику "пастирског штапа". На двогодишњим изданицима заражене малине пулопци не крећу са вегетацијом. Током лjeta лишће се суши, родне граниче жуте и суше се. Јако заражени родни изданци се обично суше прије дозријевања плодова.

Најзначајнији симптоми се јављају на обољелом коријењу. Инфициране биљке имају слабије развијен коријенов систем. Долази до промјене боје коријена, а након скидања коре уочава се мркорујичаста боја паренхиме, са јасном разликом између зараженог и здравог дијела. Појава болести на коријену и коријеновом врату са јасним прелазом између зараженог и здравог дијела ткива може послужити као поуздан дијагностички симптом фитифторозе малине.

У расадничкој производњи прегледом треба обухватити све сорте биљака домаћина расадничке производње, а узорковати биљке слабог пораста са очигледним сушењем надземног дијела.

Код пошиљки из увоза узимати за анализу оне биљке на којима се испољавају горенаведени симптоми на надземном и подземном (коријен) дијелу.

Сваки појединачни узорак узет за лабораторијску анализу из производње, расада или из увоза треба да обухвата од двије до четири цијеле биљке.

Циклус развоја болести: различите врсте рода *Phytophthora* преживљавају зимску хладноћу и топла, сува лjeta у форми оспора, хламидоспора или мицелије у инфицираним биљним дијеловима или у земљи.

Расијавање: зараженим садним материјалом, водом, земљом, алатом, обућом.

Изолација: врши се међународно признатим методама наведеним: Bulletin OEPP/EPPO *Phytophthora fragariae*;

Bonants P, Hagenaar-de Weerd M, van Gent-Pelzer M, Lacourt I, Cooke D, Duncan J, (1997) Detection and identification of *Phytophthora fragariae* Hickman by the polymerase chain reaction, European Journal of Plant Pathology, 103(4), 345–355.

Идентификације:

Bulletin OEPP/EPPO *Phytophthora fragariae*;

Cooke DEL, Drenth A, Duncan JM, Wagels G, Brasier CM (2000): A molecular phylogeny of *Phytophthora* and related Oomycetes, Fungal Genetics and Biology, 30: 17–32.

кона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23), министар пољопривреде, шумарства и водопривреде доноси

ПРОГРАМ

ПОСЕБНОГ НАДЗОРА НАД ПРИСУСТВОМ КАРАНТИНСКОГ ШТЕТНОГ ОРГАНИЗМА *Phytophthora ramorum* Werres, De Cock & Man in 't Veld sp. nov. – ПРОУЗРОКОВАЧА ИЗЕНАДНОГ УГИНУЋА И СУШЕЊА ДРВЕНАСТИХ БИЈАКА НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ У 2024. ГОДИНИ

Члан 1.

Овим програмом утврђују се мјере, рокови, начин спровођења мјера, субјекти који их спроводе, извори и начин обезбјеђивања и коришћења средстава, као и начин контроле спровођења мјера посебног надзора над присуством *Phytophthora ramorum* Werres, De Cock & Man in 't Veld sp. nov. – проузроковача изненадног угинућа и сушења дрвених биљака на подручју Републике Српске у 2024. години.

Члан 2.

(1) Циљ Програма је утврђивање присуства, односно одсуства карантински штетног организма *Phytophthora ramorum* на пољопривредним газдинствима и окућницама на којима се узгајају биљке домаћини *P. ramorum*, који су наведени у Прилогу 1. овог програма и чине његов саставни дио, као и на јавним површинама.

(2) Биљке домаћини карантинског штетног организма *Phytophthora ramorum*, у Републици Српској наведене су у Прилогу 1. овог програма.

(3) Посебним надзором истражује се шире подручје, односно локалитети на којима се у Републици Српској узгајају биљке домаћини из става 2. овог члана ради одређивања статуса истраживаног подручја за наведени организам, те утврђивања могућих путања уласка или ширења у Републици Српској.

Члан 3.

(1) Посебан надзор ради детекције карантински штетног организма *Phytophthora ramorum* спроводи се на цијелој територији Републике Српске.

(2) Подручја рада су производни засади биљака домаћина, пољопривредна газдинства, окућнице и јавне површине.

(3) Овлашћене институције које имају овлашћење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске (у даљем тексту: Министарство) за спровођење послова од јавног интереса у области дијагностике штетних организама и заштите здравља биља за штетни организам из става 1. овог члана спроводе посебан надзор у производним засадима, на пољопривредним газдинствима и окућницама, као и на јавним површинама.

(4) Овлашћена институција припрема информационе летке са стручним савјетима о начинима спречавања ширења и могућим мјерама контроле патогена и вектора.

(5) Програм посебног надзора подразумева мониторинг који се спроводи над присуством штетних организама (у даљем тексту: мониторинг).

(6) У случају детекције карантинског штетног организма, Републичка управа за инспекцијске послове предузима све неопходне радње у складу са прописима којима је регулисана та област.

Члан 4.

Одабир локација врши се на основу познавања биологије карантинског штетног организма, климатских услова за његов развој и географске дистрибуције и величине комерцијалних производних засада и других површина на којима се узгајају биљке домаћини.

1056

На основу члана 31. став 1. Закона о заштити здравља биља у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број 25/09) и члана 76. став 2. За-

Члан 5.

Надзором се обухватају производни засади, пољопривредна газдинства, окућнице и јавне површине на којима се узгајају биљке домаћини *Phytophthora ramorum* у Републици Српској.

Члан 6.

Вријеме вршења надзора у производним засадама и другим површинама прописано је на основу животног циклуса штетног организма и фенологије биљака домаћина, а врши се у складу са међународно признатим и валидним дијагностичким методама.

Члан 7.

(1) Визуелни прегледи и узимање службених узорака овлашћене институције врше током сезоне раста биљака домаћина, када су симптоми видљиви.

(2) Визуелне прегледе и узимање службених узорака врше овлашћене институције, уз присуство запослених у Министарству који обављају послове пружања стручних услуга у пољопривреди, а који одређују локацију и засад за узимање узорака.

(3) Прописани ток визуелног прегледа и начин узорковања наведен је у Прилогу 2. овог програма, који чини његов саставни дио.

(4) Мониторинг зависи од врсте биљке домаћина и врши се:

1) у производним засадама биљака домаћина,
2) на биљкама домаћинима које се узгајају на пољопривредним газдинствима и окућницама и јавним површинама.

(5) Биљке се прегледају појединачно, док се опис мјеста узимања узорака и GPS позиција, као и остали подаци, наводе електронским путем у Записнику информационог система Етфарм, односно подинформационог система Фито-Гис (у даљем тексту: Фито-Гис).

Члан 8.

Број визуелних прегледа и узорака за лабораторијско испитивање присуства *Phytophthora ramorum* у Републици Српској из производних засада, пољопривредних газдинстава, окућница и јавних површина на којима се узгајају биљке домаћини, које врши овлашћена институција, приказан је у Табели 1. у Прилогу 4. овог програма, који чини његов саставни дио.

Члан 9.

(1) Лабораторијска испитивања узорака врше се у складу са међународно признатим и валидним дијагностичким методама (EPPO Diagnostic 7/66(1): *Phytophthora ramorum*. Bulletin OEPP/EPPO 36, 145–155).

(2) Лабораторијски извјештаји, осим резултата анализе, морају садржавати и методе по којима је вршена детекција.

Члан 10.

(1) Локације узорковања и визуелних прегледа уносе се у Фито-Гис апликацију.

(2) Према резултатима спровођења овог програма и извјештаја из лабораторија омогућава се потпун преглед локација узорковања, те локација са негативним и позитивним узорцима унутар Фито-Гис-а.

Члан 11.

(1) Рок за узимање узорака из производних засада, пољопривредних газдинстава и окућница, те достављање узорака овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа је 1. децембра 2024. године.

(2) Резултати овог програма воде се и достављају електронским путем Министарству, користећи Фито-Гис, до 10. децембра 2024. године.

(3) Овлашћене институције благовремено извјештавају Министарство о посебним догађајима током његовог спровођења, а посебно о свим случајевима откривања штетног организма који је предмет посебног надзора.

Члан 12.

Спровођење овог програма финансира се из буџета Републике Српске на основу Правилника о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде и села у 2024. години – право на подстицајна средства за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 13.

Ступањем на снагу овог програма престаје да важи Програм посебног надзора над присуством карантинског штетног организма *Phytophthora ramorum* Werres, De Cock & Man in 't Veld sp. nov. – проузроковача изненадног угинућа и сушења дрвенастих биљака на подручју Републике Српске у 2023. години (“Службени гласник Републике Српске”, број 26/23).

Члан 14.

Овај програм ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 12.03.3-330-793/24
20. марта 2024. године
Бањалука

Министар,
Др Саво Минић, с.р.

ПРИЛОГ 1.

Биљке домаћини карантинског штетног организма
Phytophthora ramorum:
– *Rhododendron* spp.,
– *Viburnum* spp.,
– *Kalmia* spp.,
– *Larix* spp.,
– *Lithocarpus densiflorus*,
– *Quercus agrifolia*,
– *Camellia* spp.,
– *Pieris* spp.,
– *Syringa* spp. и др.

ПРИЛОГ 2.

ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА И НАЧИН УЗОРКОВАЊА

1.1. Ток визуелног прегледа

Визуелни прегледи спроводе се на мјесту или у близини мјеста производње, те на мјестима уласка попиљки, и то током периода вегетације. Приликом визуелног прегледа потребно је обратити пажњу на следеће симптоме:

– на захваћеним дијеловима стабла, посебно у приземним дијеловима, долази до развоја улегнутих, воденастих и некротичних дисколорација унутрашњег ткива коре, што често може бити замијењено с нормалним оксидативним црвенилом флоема ткива, али је у случају заразе с *P. ramorum* некротични дио оивичен тамним зонама. Јасна зона између здравог и некротичног ткива посебно је изражена код младих или тањих стабала, а као додатни симптом на зараженим биљкама долази до увијања листова, али не и до дефолијације прије времена, те на крају до изумирања заражених биљака;

– на захваћеним границима долази до појаве браон или црних улегнутих пјеге. Код *Rhododendron* spp. првобитни симптоми се јављају на врховима гранича, а развојем обољења шире се ка основи. Појава рак-рана на границима или стаблу резултира и у увијању листова, који остају причвршћени за границе. Испод коре уочава се дисколорација камбијалног ткива. Главни карактеристични симптом на листовима је појава црне боје петелки листова, која се шири ка бази листа. Симптоми се могу ширити и дуж главног нерва. Код других врста биљака домаћина не могу се појавити сви наведени описани симптоми, али један од симптома на листовима је појава разбацаних браон до тамнобраон пјега. Ове пјеге обично се налазе на врховима листа, али се могу појавити и на другим мјестима. Развојем обољења цијела површина листа може попримити браон до црну боју, те као резултат инфекције с *P. ramorum* пријевремено опати.

1.2. Узорковање за лабораторијско тестирање

– Узимање узорака за лабораторијско тестирање треба вршити истовремено са визуелним прегледима, у периоду вегетације.

– У случај уочених улегнутих, воденастих и некротичних дисколорација и/или рак-рана, на дрвенастој дијелу одвојити дио флоема и силема за лабораторијско узорковање.

– Код изданака или граница наћи дефинисан прелаз између здравог и болесног ткива. Дужина узоркованог изданка или границе треба бити дужине 15 cm и да обухвата око 7,5 cm здравог ткива које се налази испод зараженог ткива.

– У случају уочених карактеристичних симптома на листовима извршити узорковање 4–6 листова.

– Узорке спаковати у пластичну врећу са малим комадом влажног убруса или блазином да би се спријечило исушивање, те обилежити на одговарајући начин.

– Узорци се до анализе могу складиштити у фрижидеру (од 4 °C до 10 °C) до неколико седмица уколико је неопходно.

– Приликом узорковања потребно је испратити принципе добре праксе за узорковање биља и биљних дијелова за лабораторијско тестирање (нпр. евиденција података о узроку на лицу мјеста узорковања, коришћење одговарајућег прибора и материјала за узорковање, дезинфекција прибора и алата итд.).

ПРИЛОГ 3.

Табела 1. Број визуелних прегледа и узорака за лабораторијско испитивање присуства *Phytophthora ramorum* у Републици Српској из производних засада, пољопривредних газдинстава, окућница и јавних површина на којима се узгајају биљке домаћини

Подручје	Биљке домаћини	Биљке домаћини с производних засада, пољопривредних газдинстава и окућница, јавних површина
Република Српска		44

1057

На основу члана 31. став 1. Закона о заштити здравља биља у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број 25/09) и члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23), министар пољопривреде, шумарства и водопривреде д о н о с и

ПРОГРАМ

ПОСЕБНОГ НАДЗОРА НАД ПРИСУСТВОМ КАРАНТИНСКИ ШТЕТНОГ ОРГАНИЗМА *Grapevine flavescence dorée phytoplasma, FD* У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ У 2024. ГОДИНИ

Члан 1.

Овим програмом утврђују се мјере, рокови, начин спровођења мјера, субјекти који их спроводе, извори и начин обезбјеђивања и коришћења средстава, као и начин контроле спровођења мјера посебног надзора над присуством штетног организма *Grapevine flavescence dorée phytoplasma, FD* на подручју Републике Српске у 2024. години.

Члан 2.

Циљ овог програма је утврђивање присуства, односно одсуства карантински штетног организма на мјестима производње садног материјала, у производним засадима биљака домаћина, те на мјестима уласка пошиљки садног материјала које се увозе у Републику Српску.

Члан 3.

(1) Посебан надзор ради детекције карантинског штетног организма спроводи се на граничним прелазима и на цијелој територији Републике Српске гдје је заснована производња садног материјала и гдје се налазе производни засади биљака домаћина.

(2) Посебан надзор и мјере надзора спроводе Републичка управа за инспекцијске послове (у даљем тексту: Инспекторат) и овлашћене институције које имају овлашћење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство) за спровођење послова од јавног интереса у области дијагностике штетних организма и заштите здравља биља.

(3) Овлашћена институција припрема информационе летке са стручним савјетима о начинима спречавања ширења и могућим мјерама контроле патогена и вектора.

(4) Програм посебног надзора подразумева мониторинг који се спроводи над присуством штетних организама (у даљем тексту: мониторинг).

(5) Увозне пошиљке које су обухваћене мониторингом не задржавају се на граничном прелазу и за њих фитосанитарни инспектор издаје рјешење о забрани промета до добијања резултата лабораторијских анализа.

(6) У случају детекције карантинског штетног организма, Инспекторат предузима све неопходне радње у складу са прописима којима је регулисана ова област.

Члан 4.

(1) Главна биљка домаћин штетног организма проузроковача златастог жутила винове лозе, *Grapevine flavescence dorée phytoplasma, FD* су винова лоза (*Vitis* spp.), а поред ње присуство је утврђено на павиту (*Clematis vitalba* L.), јови (*Alnus* spp.) и пажасену или киселом дрвету (*Ailanthus altissima* [Mill.] Swingle), љески (*Corylus avellana* L.), врбама (*Salix* sp.) и другима.

(2) До сада је утврђено да *Grapevine flavescence dorée phytoplasma, FD* преноси *Scaphoideus titanus* Ball са заражене на здраву винову лозу, а у Италији и Србији је утврђено да у преношењу са зараженог павита на лозу учествује и *Dictyophara eugroaea* L., те постоје назнаке да *Oncopsis alni* Schrank учествују у преношењу фитоплазме са јове на винову лозу. Такође, утврђена је и векторска улога *Orientus ishidae* Matsumura.

Члан 5.

(1) Визуелне прегледе и узимање службених узорака у производним засадима винове лозе врше овлашћене институције уз присуство запослених у Министарству, који обављају послове пружања стручних услуга у пољопривреди, а који одређују локацију и засад за узимање узорака.

(2) Визуелне прегледе и узимање службених узорака за лабораторијско тестирање матичних стабала из регистрованих засада биљака домаћина и садног материјала из увоза спроводи Инспекторат.

(3) Лабораторијске анализе свих службених узорака на присуство карантински штетног организма и његовог вектора из члана 4. овог програма врше овлашћене институције.

Члан 6.

Одабир локација за спровођење овог програма врши се на основу биологије штетног организма и његовог вектора, климатских услова за њихов развој, географске дистрибуције и величине површина на којима су заступљене биљне врсте биљака домаћина.

Члан 7.

Ток визуелног прегледа и метода узорковања за лабораторијске анализе описани су у Прилогу 1. овог програма, који чини његов саставни дио.

Члан 8.

Број визуелних прегледа и узорака за лабораторијско испитивање присуства карантински штетног организма проузроковача златастог жутила *Grapevine flavescence dorée phytoplasma, FD* у производним засадима у Републици Српској, које врши овлашћена институција, приказан је у Табели 1. у Прилогу 2. овог програма и чини његов саставни дио, а детаљан приказ броја узорака биће дефинисан Уговором о условима за реализацију и коришћење средстава за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 9.

Број службених узорака садног материјала за лабораторијско испитивање присуства карантински штетног организма проузроковача златастог жутила *Grapevine flavescence dorée phytoplasma, FD* са граничних прелазима и у регистрованим расадницама у Републици Српској, чије узимање врши Инспекторат, прописан је у Табели 2. у Прилогу 2. овог програма.